

Aykut AYTİŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, aykutaytis@inonu.edu.tr, Malatya-Türkiye

ORCID: 0000-0003-2943-4606

Williams, Korsgaard ve McDowell Bağlamında Eylem İçin İçsel ve Dışsal Sebepler Tartışması***Özet**

Bernard Williams'ın eylem için sebeplerin asla dışsal olmayacağı ve bu gibi her sebebin mutlaka içsel olması gerektiği, yani bir faile onun öznel motivasyonlarından tamamen bağımsız olarak bir eylem sebebinin doğrulukla atfedilemeyeceği yönündeki argümanları çağdaş Anglo-Sakson felsefedeki pratik rasyonalite tartışmalarını derinden etkilemiştir ve etkilemeye de devam etmektedir. Bu bağlamda bu makale, öncelikle Bernard Williams'ın eylem için sebeplere dair argümanlarını irdelemekte, ardından da ilk olarak Christine Korsgaard'ın ve ikinci olarak John McDowell'in bu argümanlara ilişkin değerlendirmelerine ve Williams'ın bu değerlendirmelere verdiği cevaplara odaklanmaktadır. Böylece makalemiz eylem için içsel ve dışsal sebeplere dair günümüz tartışmalarının kaynaklarına inmektedir. Bu esnada gündeme gelen önemli bir mesele, Hume'cu, Kantçı ve Aristotelesçi pratik rasyonalite anlayışlarıdır. Nihayetinde makalemiz, bir yanda eylem için içsel ve dışsal sebeplere dair çağdaş tartışmalar ile diğer yanda Aristoteles, Hume ve Kant gibi filozofların pratik rasyonalite anlayışlarının birbirlerine karşılıklı olarak ışık düşürebileceğini iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: eylem için sebepler, motivasyon, tartımlama, pratik rasyonalite**The Controversy over Internal and External Reasons for Action: The Cases of Williams, Korsgaard, and McDowell****Abstract**

Bernard Williams's arguments for the claim that reasons for action can never be external and must always be internal, i.e. the claim that a reason for action cannot be rightly attributed to an agent wholly independently of her subjective motivations, have profoundly influenced and continue to influence debates about practical rationality in contemporary Anglo-Saxon philosophy. In this context, this article first examines Bernard Williams's arguments about reasons for action, and then focuses on Christine Korsgaard's and John McDowell's evaluations of these arguments and Williams's responses to them. In this way, the article goes to the sources of contemporary debates about internal and external reasons for action. An important issue that comes up in the meantime is the Humean, Kantian and Aristotelian conceptions of practical rationality. Thus, it is argued that contemporary debates about internal and external reasons for action, on the one hand, and Humean, Kantian and Aristotelian conceptions of practical rationality, on the other, can mutually illuminate each other.

Keywords: reasons for action, motivation, deliberation, practical rationality**1. Giriş: Eylem İçin Sebepler ve Eylem İçin Sebeplere Dair Bildirimler**

* Bu makale, "Bernard Williams ve Felsefi Etiğin Sınırları" başlıklı yayımlanmamış doktora tezinin (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2016) ikinci bölümünden türetilmiştir.

Bilinçli ve niyetli olarak icra ettiğimiz eylemler, belli sebeplerden ötürü yaptığımız şeylerdir. Sözgelimi egzersiz yapıyorsam bunun sebebi sağlıklı ve zinde olmayı istemem, sevimsiz bir durumda öfkemi kontrol etmeye gayret ediyorsam bunun sebebi diğerlerini gereksiz yere üzmemem gerektiğini düşünmemdir. Şimdi, bilinçli ve niyetli eylemlerimizin açıklamasını sunan bu tür sebeplere ‘eylem(e) sebepleri’ yahut ‘eylem için sebepler’ (*reasons for action*) diyebiliriz.

Bir başkasına belli bir şekilde davranmasını söylediğimizde bu kişiden gelebilecek ‘Niçin?’ sorusuna verdiğimiz yanıt da temelde bu kişinin dediğimiz gibi davranmasını uygun kılan sebepleri ortaya koyar. Örneğin iş arkadaşımıza koruyucu gözlük kullanmasını söylediğimizde ondan ‘Niçin?’ karşılığını alır ve ona ‘Çünkü aksi halde gözlerin zarar görebilir’ dersek onun gözlerini olası zararlardan koruması mülâhazasını ona bizim söylediğimiz gibi davranması için bir sebep olarak sunmuş oluruz. Bu hususu şu şekilde de ifade edebiliriz: ‘Arkadaşımızın koruyucu gözlük kullanmak için bir sebebi var ki bu da gözlerinin olası zararlardan korunmasıdır’. İşte Williams da bu gibi sebep bildirimlerinin doğruluk koşullarını tartışır: “‘A’ bir şahsı ve ‘φ’ de eylem ifade eden bir fiili temsil etmek üzere, ‘A’nın φ-lemek için bir sebebi var’ formundaki bildirimlerin doğruluk koşulları nelerdir?” (Williams, 1995a, s. 35).

2. Sebep Bildirimlerini Yorumlamanın İki Tarzı: İçsel ve Dışsal Yorum

Williams (1981, s. 101), “A’nın φ-lemek için bir sebebi var” veya “A’nın φ-lemesi için bir sebep var” biçimindeki cümlelerin her birinin en azından ilk bakışta iki farklı yoruma açık görüldüğünü belirtir ve bu yorumlardan birincisine “içsel yorum”, ikincisineyse “dışsal yorum” adını verir: İçsel yoruma göre, A’nın φ-lemesi tarafından hizmet veya yardım edilecek uygun bir motivi yoksa böyle bir sebep cümlesinin veya bildiriminin doğru olması da mümkün değildir; buna karşılık dışsal yoruma göre, A’nın φ-lemesi tarafından hizmet veya yardım edilecek bir motivinin olmaması bildirim mutlakla yanlış olduğu anlamına gelmez. Yani içsel yorum A’ya haklı olarak atfedebileceğimiz eylem sebepleriyle A’nın (arzuları, tercihleri, yatkınlıkları, değerleri, ilkleri vs. anlamında) motivleri arasında kopmaz bir bağ kurarken dışsal yorum A’ya haklı olarak atfedebileceğimiz eylem sebepleriyle A’nın motivleri arasında mutlakla böyle bir bağ olması gerektiğini yadsır.

Bu noktada iki örneğe yer vermemiz meseleyi daha somut bir şekilde kavrayabilmemiz açısından faydalı olacaktır. Şöyle dendiğini hayal edelim: ‘A, Japon diline hiç ilgi duymuyor, dahası Japonca öğrenmekle uğraşmanın ona en küçük bir zevk vermeyeceği ve onun koşullarındaki birine kazandırmaktan çok kaybettireceği de açık, fakat yine de A’nın Japonca öğrenmek için bir sebebi var’. Muhtemelen pek çok insan böyle bir sözü şaşkınlıkla karşılayacaktır. Denebilir ki bu, ‘A’nın Japonca öğrenmek için bir sebebi var’ cümlesinin içsel bir şekilde yorumlanmasıyla ilgilidir: Eğer A’nın (Japon kültürüne meraklı olmak, Japonya’da yaşamak veya çalışmak istemek, herhangi bir dili öğrenmekten keyif almak vb.) tatminine Japonca öğrenmek yoluyla hizmet veya yardım edilecek hiçbir motivi yoksa ‘A’nın Japonca öğrenmek için bir sebebi var’ cümlesi yanlış olsa gerektir. Buna karşılık ‘A kendisine hiç kimsenin dokunamayacağı kadar güçlü, bu yüzden hiç kimseden korkmayan, hayatını istediği gibi yaşayan ve hayatından gayet memnun biri. Fakat aynı zamanda duygudaşıktan büsbütün yoksun ve hakkaniyet mülâhazalarını hiç önemsemeyen son derece bencil biri. Bütün bunlara rağmen A’nın hakkaniyetli olmak için bir sebebi var’ gibi bir söz muhtemelen pek çok insan tarafından tasdik edilecektir. Denebilir ki bu da ‘A’nın hakkaniyetli olmak için bir sebebi var’ cümlesinin dışsal bir şekilde yorumlanmasıyla ilgilidir, yani A’nın, gücü, karakteri ve motivleri her nasıl olursa olsun – yani aslında gücünden, karakterinden ve motivlerinden bağımsız olarak – hakkaniyetli olmasını gerektiren bir sebebin var olduğunun düşünülmesiyle ilgilidir.

Sebep bildirimlerinin dışsal yorumunu biraz daha açık kılabilmek amacıyla seçtiğimiz ikinci örnek, en azından ahlaki sebep bildirimlerinin dışsal bir şekilde yorumlanması gerektiğini telkin edebilir. Gelgelelim Williams’ın nihai ve çarpıcı iddiası, ahlaki sebep bildirimleri de dâhil olmak üzere tüm sebep bildirimleri açısından dışsal yorumun mutlakla yanlış olduğu ve doğru bir biçimde anlaşılacak koşuluyla içsel yorumun tüm sebep bildirimleri için olanaklı tek doğru yorum olduğudur.

3. Williams'ın İçsel Sebepler Anlayışı

Peki Williams'ın savunduğu içsel yorum tam olarak nasıl bir yorumdur? Bu soruyu cevaplayabilmek için, terminolojimizi Williams'ın terminolojisine uygun hale getirecek iki belirlemeyle başlayalım. İlk olarak, Williams'ın savunduğu biçimiyle içsel yoruma “içsel sebepler anlayışı” diyelim. İkinci olarak da bir failin bizzat sahip olduğu motivasyonların toplamına bu failin “öznel motivasyonel kümesi” diyelim ve öznel motivasyonel kümeyi de kısaca “S” ibaresi ile belirtelim.

İçsel sebepler anlayışı, içsel yorumun bir türü olması itibarıyla, bir failin S'si ile bu faile doğrulukla atfedebileceğimiz eylem sebepleri arasında kopmaz bir bağ varsayar. Fakat aynı zamanda *rasyonel* faillere onların bizzat kendileri veya diğerleri tarafından *haklı olarak* atfedilebilecek eylem sebeplerinin mahiyetine dair bir açıklamadır ve bu itibarla da bir failin S'si ile bu faile doğrulukla atfedilebilecek eylem sebepleri arasına rasyonel-eleştirel bir mesafe koyar. Böylece içsel sebepler anlayışı, basit bir örnek vermek gerekirse, bir failin sırf bir arzuya sahip olmasından bu failin bu arzuyu tatmin edecek bir şekilde eylemek yönünde bir sebebe de sahip olduğu sonucunu çıkarmamızı yasaklar, zira bu arzu – sözgelimi olgular konusunda yanlış inançlara dayandığı için – rasyonel bir düşünüp taşınma süreci sonunda ayakta kalamayacak bir arzu olabilir.

İçsel sebepler anlayışına göre, der Williams (1995a, s. 35), A gibi bir failin ϕ -lemek için bir sebebe sahip olduğunu söyleyebilmenin gerekli şartı, A'nın bizzat kendisinin yine bizzat kendi S'inden hareket edip “sağlam bir tartımlama yolu ile” (*by a sound deliberative route*) ϕ -lemek sonucuna ulaşabilmesidir.¹ Williams'a (1995a, s. 36) göre, birinin ϕ -lemek sonucuna veya ϕ -lemesi gerektiği sonucuna sağlam bir tartımlama yoluyla bu şekilde varabilmesinin olmazsa olmaz bir koşulu, bu kimsenin tartımlamanın konusu olan meseleyle ilgili olgular hakkında veya bu meseleyle ilgili akıl yürütmelerinde bir hatasının bulunmaması yahut bu gibi her hatayı tartımlama süreci esnasında düzeltilmiş olmasıdır. Williams bu gerekliliğin dayanağını her rasyonel failin hakikaten amaçladığı şeylerin uygun araçlarını da istemesinde bulur: Olgular konusunda ve akıl yürütmelerimizde yaptığımız hatalar bizi amaçlarımızın doğru araçlarını seçme konusunda da yanıltacağından, her rasyonel fail bu gibi hatalara düşmemek ve onlardan kurtulmak yönünde bir ilgiye de bizzat kendi S'nin bir parçası olarak sahiptir (Williams 1995a, s. 37; 2001, s. 92).

Bu noktada, içsel sebepler anlayışının dayandığı veya ima ettiği rasyonalitenin araçsal rasyonaliteden ibaret olduğu düşünülebilir. Nitekim Williams (1981, s. 104) da içselci yorumun en tekdüze modellerinin pratik rasyonaliteyi esas olarak araçsal bir rasyonalite olarak gördüklerini söyler gibidir. Ama hemen bunun akabinde ifade ettiğine göre, belli bir şekilde eylemenin bir amacı gerçekleştirmenin nedensel aracı olduğunun keşfedilmesinden ibaret bir düşünüş, aslında pratik bir akıl yürütme örneği değildir. Williams'ın sadece nedensel aracın keşfini içeren bir akıl yürütmeyi (ne yapılacağı ile ilgilenen) pratik akıldan ziyade (olgusal olarak neyin doğru olduğu ile ilgilenen) teorik akla ait bir mesele olarak kavradığını söyleyebiliriz. Bununla beraber Williams (1981, s. 104) sadece nedensel araçların keşfinden ibaret olmayan ve keşfedilen bu gibi araçları – kolaylık, ekonomiklik, hoşluk gibi – türlü mülâhazalar çerçevesinde değerlendirmeyi de içeren bir akıl yürütmenin gerçekten bir pratik akıl yürütme örneği olacağını düşünür. Williams (1981, s. 104) pratik düşünüp taşınmanın veya bir diğer deyişle tartımlamanın araçların değerlendirilmesinden çok daha farklı biçimler alabileceğini de özellikle vurgular: Tartımlama sözgelimi S'deki öğelerin tatminlerinin nasıl kombine edileceğini düşünmek, bu gibi öğeler arasında büsbütün aşlamayacak bir çatışma olduğunda onlardan hangisine öncelik verileceğini değerlendirmek veya henüz sadece genel bir şekilde belirlenmiş bir şey (mesela eğlence) istendiğinde mevcut koşullarda bunun somut şeklinin ne olabileceğini bulmak gibi çok farklı formlar olabilir.

Williams (1981, s. 104-5), tartımlamanın bürünebileceği farklı biçimler konusundaki cömertliğini onun başarabileceği şeyler açısından da sürdürür, o kadar ki, tartımlamanın yaratıcı bir hayal gücünün yardımıyla yeni ihtimal

¹ Bizim bu makalede ilgilendiğimiz metinler bağlamında, İngilizce *deliberation* terimi ‘ne yapılacağını düşünüp taşınma’yı yahut ‘ne yapılacağını düşünüp tartma’yı ifade eder. Bu itibarla onu ‘düşünüp taşınma’ şeklinde çevirmek son derece isabetli görünür. Fakat iki kelimedenden oluşan ‘düşünüp taşınma’ ifadesinin bir metinde sık kullanıldığına kulak tırmalayan bir hal aldığımız düşünürüz. Bu yüzden bu metinde *deliberation* teriminin karşılığı olarak ‘tartımlama’ terimini kullanıyoruz.

ve imkanlar açabileceğini dahi kabul eder. Buna göre, tartımlama süreçlerinin, *S*'de daha önce bulunan elemanları *S*'den çıkarmak ve *S*'ye yeni elemanlar ilave etmek de dâhil olmak üzere, *S* üzerinde her türlü etkisi olabilir ki bu da *S*'yi statik ve katı bir yapı olarak düşünmememiz gerektiği anlamına gelir (Williams, 1981, s. 105). Bir diğer deyişe *S*, bir tartımlamanın dayanağı olmaya yetecek ölçüde belli bir muhteva ve biçime sahip olmakla beraber tartımlama yoluyla dönüştürülmeye imkan tanıyacak kadar da esnektir.

Son olarak, Williams'ın *S*'nin muhtevası konusunda da bonkör bir görüş benimsediğini ifade edelim. *S*'nin mümkün elemanları konusunda başka bazı teorisyenlere göre daha cömert olmak gerektiğini belirten Williams (1981, s. 105), *S*'nin elemanları arasında sadece dar anlamda arzuların değil, fakat değerlendirme yatkınlıkları, duygusal tepki örüntüleri, şahsi sadakatler ve çeşitli projeler gibi öğelerin de bulunduğunu söyler.

Williams'ın sırf araçları tespit eden bir düşünceyi pratik bir akıl yürütme örneği olarak görmemesi, tespit edilen araçların kimi mülahazalar çerçevesinde değerlendirilmesini tartımlamanın olanaklı biçimlerinden yalnızca biri olarak kabul etmesi, tartımlamanın yaratıcı bir hayal gücünün imkanlarından yararlanabileceğini ve bu imkanlar sayesinde *S* üzerinde önemli bir etkide bulunabileceğini iddia etmesi ve araçsalcı olmaları hiç de zorunlu olmayan değerlendirme yatkınlıkları gibi şeylerin de *S*'nin birer elemanı olabileceğini teslim etmesi, Williams tarafından savunulan içsel sebepler anlayışının araçsalcılıktan uzak bir anlayış olduğunu telkin eder.

4. Dışsal Sebeplerin İmkansızlığına Dair

Görüyoruz ki Williams içsel bir sebep ile şunu anlamaktadır: İçsel bir sebep, ya failin *S*'sinde zaten bulunan ve sağlam bir tartımlamanın diskalifiye etmeyeceği bir elemandır ya da failin *S*'inden hareket eden sağlam bir tartımlamanın ulaşabileceği bir elemandır. Buna göre, dışsal bir sebep de bu iki kategoriden hiçbirine girmeyen bir sebep olacaktır. Yani dışsal bir sebep, bir fail ile ilgili olarak bu failin *S*'sinden tamamen bağımsız bir şekilde tasdik edilebilecek bir sebep olmalıdır. Peki böyle dışsal sebeplerin gerçekten de var olması olanaklı mıdır?

Williams dışsal bir sebebin gerçekten var olup olamayacağı meselesini Owen Wingrave karakteri üzerinden tartışır. Henry James'in bir öyküsünün ve Benjamin Britten'in bu öyküden ilham alan bir operasının kahramanı olan Owen, askerlik geleneği olan bir aileden gelmektedir. Aile üyeleri, Owen'ın da aile onuru gereği mutlaka orduya katılması gerektiğini düşünmektedirler. Gelgelelim Owen askeri hayattan düpedüz nefret etmekte ve kesinlikle orduya katılmak istememektedir. Hatta Owen'ın *S*'si öyle bir mahiyettedir ki bu *S*'den başlayan hiçbir düzgün tartımlama orduya katılma sonucuna ulaşamaz. Aslında Owen'ın ailesi de onun öznel motivasyonel durumunun bu mahiyetini gayet iyi bilmektedirler. Fakat bunu gayet iyi bildikleri halde, Owen'a mutlaka orduya katılması gerektiğini, zira aile onurunun bunu gerektirdiğini söylemekten asla imtina etmemektedirler. Yani aile onurunu Owen'ın orduya katılması için bir sebep olarak sunan bildirimlerini tamamen dışsal bir anlamda dile getirmektedirler. Ama böyle bir sebep bildirimi sırf Owen'ın aile üyelerinin kendi arzularının bir beyanı olmanın ötesinde gerçekten de Owen hakkında bir sebep bildirimi olabilir mi? Ve olabilirse bu bildirimi tam olarak nasıl anlamamız gerekir?

Bu noktada Williams (1981, s. 106-7), eylemler ile eylem sebepleri arasındaki önemli bir ilişkiye değinir. Buna göre, bir eylem sebebi, eğer bir eylemin gerçekten de sebebi olmuşsa, bu eylemin doğru bir açıklamasında yer olmak zorundadır. (Örneğin eğer otobüse yetişmek için koşuyorsam koşmamın sebebi otobüse yetişmek istememdir ve bu sebep, yani otobüse yetişme arzumu, koşma eyleminin doğru bir açıklamasında yer almak zorundadır.) O halde eğer bir şeyin bir eylemin sebebi olabileceğini söylüyorsak, bu şeyin bu eylemin doğru bir açıklamasında yer alabilecek bir şey olduğunu söylüyoruz demektir. Ama bundan da şöyle bir sonuç çıkıyor gibi görünmektedir: Eğer bir şey bir kimsenin herhangi bir eyleminin doğru bir açıklamasında yer alamayacak bir şey ise, onun bu kimse için bir eylem sebebi olabileceği de söylenemez. Buna göre, Owen kendisine aile onuru olarak anlatılan şeyi kesinlikle benimsemiyor ve hatta hakir görüyorsa, bu itibarla bu onur anlayışı Owen'ı hiçbir şekilde eyleme motive edemeyecek, dolayısıyla Owen'ın olanaklı hiçbir eylemini açıklayamayacak bir şeyse, onun Owen için bir eylem sebebi olamayacağını da kabul

etmek gerekir. Bu durumda da Wingravelerin Owen hakkındaki dışsal sebep bildiriminin, başka hangi anlamda doğru olabilecek olursa olsun, bir *sebe*p bildirimini olarak doğru olamayacağını söylemek gerekir. Daha genel olarak, eğer Williams'ın kabul ettiği gibi bir failin bilinçli ve niyetli bir eyleminin doğru bir açıklamasını veren eylem sebebi bu faili bu şekilde eylemeye motive eden bir şey olmak zorundaysa, fakat dışsal bir sebep bildirimini tam da failin motivasyonlarından bağımsız olarak doğru olması gereken bir şeyse, gerek böyle bir bildirim bir *sebe*p bildirimini olarak nasıl doğru olabileceğini gerekse onun ilgili faili eyleme nasıl motive edebileceğini anlamak güçtür.

Sonuç olarak Williams, başka hiçbir şeyin eşliği olmaksızın tek başına bir dışsal sebep bildirimini faili eylemeye motive edemeyeceğini düşünür. Bununla beraber bir failin, kendisiyle ilgili olarak öne sürülen dışsal bir sebep bildirimini doğruluğuna bir noktada *inanmaya* başlaması halinde bu sebep bildirimine uygun bir şekilde eyleyebileceğini kabul eder. Williams'ın inanca böyle hayati bir rol tanınmasının gerisinde şu kabul yatar: Bir şeyin belli bir eylemi icra etmek için bir sebep olduğuna gerçekten inanmak bu eylemi icra etmek yönünde bir motivasyonu da ima eder. Yani Williams'a göre, bir şeyin belli bir eylemi icra etmek için bir sebep olduğuna samimiyetle inanıyorsam, bu, bu eylemi icra etmek yönünde belli bir motivasyonumun da olduğu anlamına gelir. Örneğin Owen kendisi hakkında ne sürülen dışsal sebep bildirimini doğruluğuna bir şekilde inanmaya başlarsa, artık tam da bu bildirim doğruluğuna inanan biri olarak, 'Aile onurumuz bir asker olmamı gerektirir, dolayısıyla ben de bir asker olacağım' diyebilir ve orduya katılabilir. Gelgelelim Owen kendisi hakkında ne sürülen dışsal sebep bildirimini doğruluğuna inanmaya başladığı ve böylelikle de bu bildirim uygun olarak davranma yönünde bir motivasyon kazandığı anda bildirim dışsal değil içsel bir bildirim haline gelmiş olur, nkn bildirim ima ettiği gibi eyleme motivasyonu artık Owen'ın S'sinin bir parçasıdır. Fakat Williams (1981, s. 107-8) açısından, dışsal bir sebep bildirimini bu şekilde, yani bir inanma edimi yoluyla içsel bir sebep bildirimini haline gelerek, faili motive edebileceğini tespit etmiş olmamız dışsal sebep bildirimlerinin gerçek mahiyetini kavramamızı sağlamamaktadır ve böyle bir kavrayış elde edebilmek için asıl odaklanmamız gereken şey, inanmıyor olmadan inanıyor olmaya *geçişin* nasıl gerçekleştiğidir. Williams'a (1981, s. 108) göre, burada asla gözden kaırmamamız gereken can alıcı nokta şudur: Bir dışsal sebepler teorisyeni – yani dışsal sebep bildirimlerinin tam da birer sebep bildirimini olarak doğru olabileceğini iddia eden biri – dışsal bir sebep bildirimine inanmıyor olmadan inanıyor olmaya böyle bir geçiş söz konusu olduğunda, sebep bildirimini ima ettiği gibi eylemeye yönelik "yeni bir motivasyon kazanmak ile sebep bildirimine inanmaya başlamak arasındaki bağlantıyı *zel bir şekilde* kavramak zorunda"dır.

nkn failin motivasyona sahip olmasını ve de sebep bildirimine inanmaya başlamasını temin eden ama yanlış türden oldukları için dışsal sebepler teorisyeninin ilgisini çekmeyecek olan pek çok yol hiç şüphe yok ki vardır. Owen'ın ailesinin dokunaklı retoriği, onu hem motivasyonu hem de inancı kazanmasını sağlayacak bir şekilde ikna edebilir. Fakat bu, dışsal sebepler teorisyeninin özsel olarak istediği bir unsuru, failin motivasyonu sebep bildirimine inanmaya başladığı *için* kazanması ve dahası bu ikinciyi de bir şekilde meseleyi doğru değerlendirdiği için yapması gereğini dışlar. (Williams, 1981, s. 108-9)

Yani bir failin kendisi hakkında ne sürülen dışsal bir sebep bildirimine irrasyonel bir süreç yoluyla inanmaya başlaması ve ilgili motivasyonu da ancak böylelikle kazanması, dışsal sebepler teorisyeninin kabul edebileceği bir şey değildir. Dışsal sebepler teorisyeni, sebep bildirimine meselenin doğru değerlendirilmesini özsel olarak içeren rasyonel bir süreç yoluyla inanılmasını ve ilgili motivasyonun da tam olarak bu haklı ve rasyonel inanç sayesinde kazanılmasını istemektedir. Williams'ın bundan çıkardığı sonuca göre, dışsal sebepler teorisyeni

failin onun altında motivasyona uygun bir şekilde sahip hale geleceği koşulu şöyle, failin doğru bir şekilde tartımlaması gerektiği biçiminde belirlemek durumunda olacaktır; dışsal sebepler bildirimini kendisi ise, eğer fail rasyonel olarak tartımlamış olsaydı o zaman başlangıçta hangi motivasyonlara sahip olmuş olursa olsun -lemeye motive hale gelirdi iddiasına kabaca eşdeğer veya en azından bu iddiayı gerektiriyor olarak alınmak durumunda olacaktır. (Williams, 1981, s. 109)

Buradaki kritik mesele, dışsal sebep bildirimine rasyonel bir şekilde inanır hale gelme ile tartımlama arasında kurulan asli bağdır. Yani Williams'a göre, eğer dışsal sebepler teorisyeni failin kendisi hakkında ne sürülen bir sebep bildirimine rasyonel ve haklı bir şekilde inanır hale gelmesini istiyorsa – ki ister – o zaman aslında tam olarak şunu istemektedir: Sebep bildirimine inanç meseleyi doğru değerlendirmenin, bu da demektir ki doğru bir tartımlamanın ürünü olmalıdır. Fakat yine Williams'a göre, eğer bütün bunlar doğru ise, dışsal sebep bildirimlerinin kendilerinin bu sıfatla doğru olabilmeleri pek de mümkün değildir:

Çünkü, *ex hypothesi* [yani sebep bildiriminin *dışsal* bir sebep bildirimi olduğu varsayımı gereği], failin [meseleyi doğru bir şekilde tartımlayarak sahip olması beklenen] bu yeni motivasyona ulaşmak için *kendisinden hareketle* tartımlayacağı hiçbir motivasyon yoktur. Failin önceden var olan motivasyonları ve de bu yeni motivasyon verildiğinde, dışsal sebep bildirimlerinin doğru olabilmeleri için geçerli olması gereken şey, bu yorum çizgisine göre, önceki motivasyonlar karşısında bu yeni motivasyona bir şekilde rasyonel olarak varılabiliyor olmasıdır. Ama aynı zamanda, bu yeni motivasyon önceki motivasyonlarla daha evvel tartımlamayı tartışırken mülahaza ettiğimiz türden rasyonel ilişkiye de sahip olmamalıdır – nk bu durumda her şeyden evvel içsel bir sebep bildirimi doğru olmuş olacaktır. Bu koşulların sağlanması mümkün olduğunu varsaymak için hiçbir sebep görmüyorum. (Williams, 1981, s. 109)

Görüyoruz ki Williams'ın dışsal sebep bildirimlerinin birer sebep bildirimi olarak doğru olamayacaklarına dair görüşü, tartımlamanın mahiyetine dair düşüncelerine dayanmaktadır. Williams (1981, s. 104) tüm pratik tartımlamanın failin mevcut motivasyonları ile bir şekilde ilişkili olması gerektiğini, failin mevcut motivasyonlarıyla ilişkiyi tümden koparan rasyonel bir pratik tartımlamanın mümkün olmadığını kabul eder. Ama Williams'ın dışsal sebep bildirimlerine ilişkin analizi doğruysa bu gibi bildirimlerin kendilerinin birer sebep bildirimi olarak doğruluğu tam da böyle imkansız bir şeyi gerektirir. Sonuç olarak Williams'ın vargısı, dışsal sebep bildirimlerinin yanlış olduğudur: A hakkında ne sürülen bir sebep bildirimi, A'nın motivasyonları ile hiçbir ilişki kurmadan tamamen dışsal bir şekilde dile getiriliyorsa doğru olamaz. Dolasıyla böyle bir bildirimde bir eylem sebebi olarak öne sürülen şey de aslında bir eylem sebebi değildir. Yani dışsal bir sebep diye bir şey gerçekte yoktur ve her gerçek eylem sebebi içsel bir sebep olmak zorundadır.

Nihayet burada dikkat çekmek istediğimiz önemli bir husus da şudur: Williams'ın dışsal sebep bildirimlerine itiraz ederken dayandığı rasyonel tartımlama anlayışı, Hume'un (1739-40/1888) "sadece aklın iradenin herhangi bir eylemi için asla bir motiv olamayacağı" (s. 413), yani "sadece aklın [...] istemeye asla neden olmayacağı" (s. 414) şeklindeki iddialarının bir tür teyididir. Bu noktada şunu belirtmemiz gerekir ki Williams, rasyonel tartımlama süreçlerinin yeni motivasyonlara neden olabileceğini inkar etmez. Tersine, bunun mümkün olduğunu açıkça kabul eder (Williams, 1981, s. 108). Nitekim Williams'ın bunu kabul ettiği, tartımlamanın hangi formları alabileceği ve neleri başarabileceği konusundaki görüşlerinden de bellidir. Gelgelelim tıpkı Hume gibi Williams da Hume'un *sadece* veya *kendi başına* akıl (*reason alone*) dediği şeyin, yani failin mevcut motivasyonlarıyla hiçbir şekilde ilişkili olmayan bir akletme süreç veya kapasitesinin faile yepyeni bir motivasyon kazandıramayacağını düşünür.

5. Christine Korsgaard

Williams'ın içsel sebepler anlayışı, bir failin bir eylem için rasyonel olarak sahip olabileceği sebepleri bu failin öznel motivasyonel kümesine sıkıca bağlar. Halbuki Kant, bizim eğilimlerimizden bağımsız bir saf pratik akla sahip olduğumuzu ve saf pratik aklın taleplerinin bizim için rasyonel birer eylem sebebi olduğunu iddia eder. Hatta Kant'a göre, rasyonel failler için, saf pratik aklın talepleri eğilimlere dayanan eylem sebeplerinden daha önceliklidir. Böylece Williams ve Kant pratik rasyonelite konusunda zıt uçlarda duruyormuş gibi görünürler. Bu yüzden de Kant'ın tam bir dışsal sebepler teorisyeni olduğu düşünülebilir. Gelgelelim Korsgaard (1996) Kant'ın eylem için sebepler açısından bir dışsalı değil, bir iseli olduğunu iddia eder. Korsgaard'ın argümanı, şayet bir şey eylem için bir sebep olacaksa onun mutlaka motive edici bir kuvvetinin olması gerektiğini kabul etmeye, fakat böyle motive edici bir kuvvete saf pratik aklın taleplerinin de sahip olabileceğini ileri sürmeye dayanır.

Korsgaard (1996) eylem için sebeplerin motive edici kuvvete sahip olmaları gerekliliğini “içsellik gerekliliği” (s. 317) olarak adlandırır ve bu gerekliliği şöyle formüle eder: “Pratik-sebepler iddiaları, eğer gerçekten de bize eylem için sebepler sunacaklarsa, rasyonel şahısları motive edebiliyor olmak zorundadırlar” (s. 317). Ayrıca Korsgaard (1996) içsellik gerekliliğinin Williams’ın içsel sebepler anlayışında şu şekilde yorumlandığını belirtir: “[P]ratik-sebepler iddialarına kişinin zaten sahip olduğu ilgi ve motivasyonlardan hareket eden ve tanınır ölçüde rasyonel bir tartımlama süreci olan bir şey tarafından ulaşılmalıdır” (s. 317). Williams’ın savunduğu içsel sebepler anlayışının, sebep bildirimlerine (ya da Korsgaard’ın ifadesiyle “pratik-sebepler iddialarına”) rasyonel bir tartımlama yoluyla ulaşılabilirliği ve böyle bir tartımlamanın da failin öznel motivasyonel kümesinden (ya da yine Korsgaard’ın ifadesiyle “kişinin zaten sahip olduğu ilgi ve motivasyonlardan”) hareket etmesini gerekli kıldığı gerçeğe de doğrudur. Tabii burada şu iki noktayı unutmamak gerekir: Williams, rasyonel tartımlamayı amaçların araçlarının tespitine sınırlanmadığı gibi, öznel motivasyonel kümenin elemanlarını da kelimenin dar anlamında arzulara yahut tutkulara sınırlamaz. Williams’ın içsel sebepler anlayışı, öznel motivasyonel kümenin mesela hakkaniyet veya tarafsızlık gibi çeşitli ilkeler içermesine ve tartımlamanın da bu tür ilkelerin belli bir koşulda neyi talep ettiğini düşünme formunu almasına izin verir. Buna göre, bu tür ilkeler de Williams’ın anladığı anlamda eylem için içsel bir sebep olabilirler. Ama Korsgaard’ın da haklı olarak ifade ettiği gibi, Williams’ın içsel sebepler anlayışında bu gibi bir ilkenin

verili bir faile sebepler sağlayabilmesi için, ilkenin kabul edilmesinin bu failin öznel motivasyonel kümesinin bir parçasını teşkil etmesi zorunludur. Eğer ilke fail tarafından kabul edilmiyorsa, ilkenin dikteleri de bu fail için birer sebep olmayacaktır. Sebepler [öznel motivasyonel] kümeyle ilgili kılınmaktadır. Eğer bu doğru ise, [...] tüm pratik sebepler bireye göreli olacaktır, çünkü öznel motivasyonel kümede ne olduğu tarafından koşullanmaktadır. Sizin için, öznel motivasyonel kümenizde ne olduğundan bağımsız olarak geçerli olan sebepler var olmayacaktır. (Korsgaard, 1996, s. 327)

Fakat “Williams’ın argümanı, aklın eylem açısından koşulsuz ilkeleri var ise, bu ilkeler tarafından motive edilemeyeceğimizi göstermez” (Korsgaard, 1996, s. 329). Ama eğer aklın belli şekillerde eylememizi talep eden böyle koşulsuz ilkeleri varsa ve dahası onlar tarafından motive edilebiliyorsak, bu gibi ilkeleri her rasyonel failin öznel motivasyonel kümesinin bir parçası olarak kabul etmemiz gerekir. Tabii bu gibi ilkeler her rasyonel failin öznel motivasyonel kümesinin gerçekten de bir parçası ise o zaman onların her rasyonel fail açısından eylem için *içsel* birer sebep teşkil ettiğini söylemenin önünde hiçbir engel yok gibidir. Bundan çıkan sonuç da Kant’ı eylem için sebepler bakımından dışsal değil içselci bir pozisyona yerleştirebileceğimizdir. Nitekim Williams’ın kendisi de Korsgaard’a atıfla şöyle der:

Kant, bir kimsenin, mevcut S’inden hareketle doğru tartımlarsa eğer, bu S her nasıl olursa olsun, ahlakın taleplerini kabul edeceğini düşünmüştür, fakat bunu, bu talepleri *kendi sıfatıyla her rasyonel tartımlayıcı* açısından geçerli olduğunu gösterebileceği bir pratik akıl anlayışında örtük bir şekilde bulunuyor olarak aldığı için düşünmüştür. İçselcilik/dışsalcılık ayrımının manasını [*point*] en iyi koruyacak olan şeyin, bunu içselciliğin sınırını teşkil eden bir örnek [*a limiting case*] olarak görmek olduğunu düşünüyorum. (Williams, 1995b, s. 220, n. 3)

Kant’ı bir dışsalci olarak almamak gerektiği iddiasında bir haklılık payı bulan Williams’ın onu içselci pozisyonun tipik bir örneği olarak düşünmediği de açıktır. Korsgaard, Kant’ın kabul ettiği anlamda bir saf pratik akıl varsa onun taleplerinin rasyonel failer payına içsel birer sebep olarak anlaşılması gerektiğini savunmuş, Williams da bu koşullu iddiayı kabul etmiştir. Tabii buradaki temel mesele, koşulun gerçekten doğru olup olmadığıdır. Yani Kant’ın kabul ettiği anlamda bir saf pratik aklın – bu da demektir ki nasıl eylememiz gerektiğine dair bazı kategorik ilkeleri sırf yapısı itibarıyla dikte eden ve rasyonel faileri kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyaç olmaksızın motive edebilen bir aklın – gerçekten var olup olmadığıdır. Bunun mevcut tartışma bağlamında açık bir soru olarak kaldığını düşünen Korsgaard’a göre, Williams bu açık soruyu niçin olumsuz bir şekilde yanıtlamamız gerektiğine dair herhangi bir

argüman sunmamakta ve yanıtın olumsuz olduğunu sadece varsaymaktadır (Korsgaard, 1996, s. 331, 329). Öbür taraftan Williams (1995a, s. 37) ise, yine Korsgaard'a atıfla, kanıt yükünün saf pratik aklın varlığından şüphe edenlerde değil onun var olabileceğini düşünenlerde olduğunu ifade eder. Nihayetinde Williams (2001, s. 94), bu yönde başarılı bir argümanın tesis edilebileceğini pek de inandırıcı bulmamaktadır.

6. John McDowell

Bir saf pratik aklın var olup olamayacağı meselesi açısından ihtilafa düşmelerine rağmen, Williams gibi Korsgaard da şunu kabul eder: Eylem için hakiki bir sebep içsel bir sebep olmak zorundadır. Dolayısıyla gerek Williams'ın gerek Korsgaard'ın nazarında, bir sebep bildirimimin dışsal olduğu kesinse bu sebep bildirimimin yanlış olduğu da kesindir. Buna karşılık John McDowell (1995) dışsal bir sebep bildirimimin de pekala doğru olabileceğini iddia eder.

Williams'ın içsel sebepler anlayışında, bir fail hakkında öne sürülen bir sebep bildirimimin doğruluğu, bu sebep bildirimimin failin mevcut motivasyonlarından hareket eden sağlam bir tartımlama yoluyla tasdik edilebilecek olmasını gerektirir. McDowell, doğru bir sebep bildirimimin, sağlam bir tartımlama yoluyla tasdik edilecek bir sebep bildirimini olduğu iddiasına karşı çıkmayacaktır. Fakat McDowell (1995, ss. 78-9), Williams'ın 'sağlam tartımlama'yı her türlü ilgi ve motivasyondan başlayabilecek veya her türlü ilgi ve motivasyon ile iş görebilecek salt prosedürel bir şey olarak aldığı ve bunun da bir hata olduğunu düşünüyor görünmektedir. Bir diğer deyişle McDowell, yanlış ilgi ve motivasyonlardan başlayan veya yanlış ilgi ve motivasyonlarla iş gören bir tartımlamanın zaten doğru bir tartımlama olamayacağını savunuyor görünmektedir. O halde McDowell'in yanıtlanması gereken soru, hangi ilgi ve motivasyonların doğru ilgi ve motivasyonlar olduğu sorusudur. Görünen o ki McDowell (1995, ss. 73) bu soruyu şöyle yanıtlamaktadır: Düzgün yetiştirilmiş birinin sahip olacağı ilgi ve motivasyonlar hangileriye doğru ilgi ve motivasyonlar da tam olarak onlardır. Böylece, daha spesifik olarak örneğin şunu söylememiz gerekir: Etik bir sebep bildirimimin doğruluk koşulu, onun etik açıdan düzgün yetişmiş biri tarafından tasdik edilecek olmasıdır. Yani bir kimseye etik bir mülahazayı belli bir şekilde davranması için bir eylem sebebi olarak sunan bir bildirim, etik açıdan iyi yetişmiş biri tarafından tasdik edilecek bir bildirim ise doğru, aksi halde yanlıştır. Buna göre, A'nın belli bir şekilde davranması gerektiğini telkin eden etik bir sebep bildirimini dışsal bir bildirim olsa bile, yani A'nın halihazırda sahip olduğu ilgi ve motivasyonlardan yola çıkarak ne kadar tartımlarsa tartımlasın tasdik edemeyeceği ve dolayısıyla A'nın bir tartımlama süreci neticesinde uygun şekilde davranmasını temin edemeyecek bir bildirim olsa bile, şayet etik açıdan iyi yetişmiş birinin tasdik edeceği bir bildirimse yine de doğrudur.

Williams, McDowell'in dışsal sebep bildirimlerinin de doğru olabileceğini telkin eden bu gibi görüşlerine şu iki bildirim formu arasında tam olarak nasıl bir ilişki olduğunu tartışarak itiraz eder:

(R) A'nın ϕ -lemek için bir sebebi var.

(D) Eğer A doğru tartımlarsa, ϕ -lemeye motive olur. (Williams, 1995b, s. 187)

Williams'a göre, hem kendisi hem de McDowell (R)'ye inanmanın bir anlamda (D)'ye inanmak olduğunu kabul etmektedir. Bir diğer deyişle gerek Williams'ın gerek McDowell'in nazarında, A'nın ϕ -lemek için hakikaten bir sebebinin olması demek, A'nın doğru tartımlaması halinde ϕ -lemeye motive olacak olması demektir. Bununla beraber Williams, dışsal bir anlayışta (R)'nin aslında şöyle bir anlama geldiğini ifade eder:

(C) Eğer A doğru tartımlayan biri olsaydı, A bu koşullarda ϕ -lemeye motive olurdu. (Williams, 1995b, s. 189)

Williams'a (1995b, s. 189) göre, burada "doğru tartımlayan biri" (*a correct deliberator*) ifadesi, "iyi enforme edilmiş ve iyi yatınlıklara sahip bir kimsenin tartımlayacağı gibi tartımlayan biri anlamına gelir ki, bu da, McDowell'in izahında, Aristoteles'in *phronimos*'una benzeyen biri olarak [...] görünmektedir". Şimdi, bir

phronimos'un hangi koşullarda hangi şeyleri yapmaya motive olacağını bildiğimizi varsayalım. O halde şunu bildiğimizi varsayıyoruz demektir:

(G) Doğru tartımlayan biri (yani bir *phronimos*), bu koşullarda ϕ -lemeye motive olurdu. (Williams, 1995b, s. 189)

Williams'a göre, McDowell'inki gibi bir izahta (C), içeriğini sadece (G)'den almaktadır. Yani (C), ayrımsızca herkese uygulanabilir bir şey olarak görünen (G)'nin A'ya basitçe uygulanmasından ibarettir. Burada, koşullar ve ϕ fiili aynı kalmak ama A ve B farklı failer olmak üzere, 'Eğer A doğru tartımlayan biri olsaydı, A bu koşullarda ϕ -lemeye motive olurdu' önermesi ne kadar ve ne şekilde doğru ise, 'Eğer B doğru tartımlayan biri olsaydı, B bu koşullarda ϕ -lemeye motive olurdu' önermesi de o kadar ve o şekilde doğrudur. Dolayısıyla bu izahta, "(R), hiç de, özel olarak A hakkında bir şey bildirmemektedir" (Williams, 1995b, s. 189). Oysa Williams'a (1995b, s. 192) göre, "hem etik hem de psikolojik bir görüş noktasından, (R) ve benzerlerinin genel bir normatif yargıyı A ile işkili olarak sadece zikretmekle kalmaması, fakat A hakkında özel bir şey söylemesi önemlidir" ve gerekir. Williams, bu gerekliliğin ancak içselci bir izah tarafından karşılanabileceğini düşünür.

7. Sonuç

Bernard Williams'ın içsel sebepler anlayışı esas olarak Hume'cu diyebileceğimiz bir pratik rasyonalite açıklamasıdır. Bu bağlamda Williams'ın, Hume tarafından bir tarafta sadece akıl ile diğer tarafta arzu arasında kurulan karşıtlığı daha çağdaş ve ince bir şekilde geliştirdiğini söyleyebiliriz. Buna göre, Hume gibi Williams da tüm arzudan bağımsız, apayrı bir yeti ya da kapasite olarak düşünülen bir aklın, sırf kendi başına, eylemi motive etme gücünden yoksun olduğunu düşünür. Nitekim Christine Korsgaard'ın Kant'ı da Williams gibi bir içselci olarak almakla beraber Williams ile Kant arasındaki farkı bir saf pratik aklın varlığı konusundaki anlaşmazlık olarak belirleyen yorumu da bunu teyit eder niteliktedir. Öte yandan John McDowell'in dışsal sebeplerin var olabileceğini teyit ediyor görünen yaklaşımı açıkça Aristotelesçi öğeler içerir. Gelgelelim Aristoteles'in pratik olarak rasyonel bir failin nasıl davranacağına dair açıklamalarında içselci öğeler bulmak da aslında mümkündür. Bütün bunlar bağlamında sorulacak bir soru, gerek Kant'ın gerek Aristoteles'in pratik rasyonalite anlayışlarının ne ölçüde içselci ve ne ölçüde dışsalci bir anlayışı cisimleştirdiğidir. Daha genel olarak belirtebileceğimiz bir husus ise şudur: Eylem için içsel ve dışsal sebeplere dair çağdaş tartışmalar Aristoteles, Hume ve Kant gibi filozofların pratik rasyonalite anlayışlarına ışık düşürebileceği gibi, bunun tersi de, yani bu gibi filozofların pratik rasyonalite anlayışlarının eylem için sebeplere dair çağdaş tartışmalar ışık düşürmesi de mümkündür.

Kaynakça

Hume, D. (1888). *A treatise of human nature*. Oxford: Clarendon Press. (Orijinal yayımlanma tarihi 1739-40)

Korsgaard, C. M. (1996). Skepticism about practical reason. İçinde: *Creating the kingdom of ends* (ss. 311-34). Cambridge: Cambridge University Press.

McDowell, J. (1995). Might there be external reasons? İçinde: J. E. J. Altham & R. Harrison (Eds.), *World, mind, and ethics: essays on the ethical philosophy of Bernard Williams* (ss. 68-85). Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, B. (1981). Internal and external reasons. İçinde: *Moral luck: philosophical papers 1973-1980* (ss. 101-13). Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, B. (1995a). Internal reasons and the obscurity of blame. İçinde: *Making sense of humanity and other philosophical papers, 1982-1993* (ss. 35-45) Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, B. (1995b). Replies. İçinde: J. E. J. Altham & Ross Harrison (Eds.), *World, mind, and ethics: essays on the ethical philosophy of bernard williams* (ss. 185-224). Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, B. (2001). Postscript: some further notes on internal and external reasons. İçinde: Elijah Millgram (ed.), *Varieties of practical reasoning* (ss. 91-7). Cambridge, MA: MIT Press.

